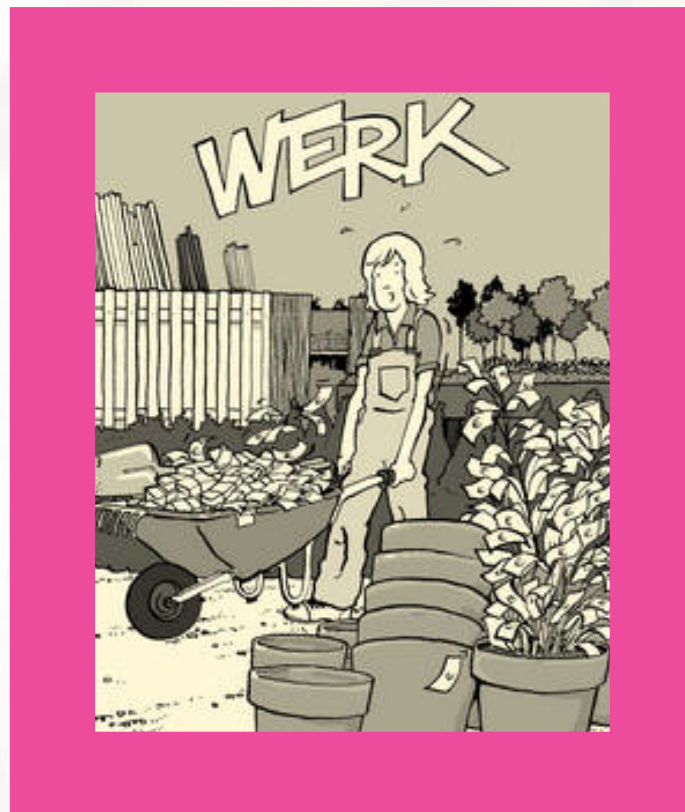


Boekje Werk Samenvattingen + overige voorbereiding voor de toets

Economie



Inhoud:

<i>Wat?</i>	<i>blz.</i>
h1 samengevat	2
h2 & h3 samengevat	3
h4 samengevat	4 & 5
h5 samengevat	5
h6 samengevat	6
wat moet weten	7 & 9
Links	9
Begrippen	10 t/m 13
Test je zelf	14 t/m 19
Antwoorden test	20 t/m 24

H1 Werken of vrije tijd? Samenvatting

p/a-ratio

Door deeltijdarbeid is er een verschil tussen de werkgelegenheid/werkloosheid uitgedrukt in personen en de werkgelegenheid/werkloosheid uitgedrukt in arbeidsjaren (= voltijdbanen). De werkgelegenheid in arbeidsjaren wordt het arbeidsvolume genoemd. De p/a-ratio is een graadmeter voor deeltijdarbeid.

$$\text{p/a-ratio} = \frac{\text{aantal personen met een deeltijdbaan of volledige baan}}{\text{totaal aantal arbeidsjaren}}$$

Participatiegraad

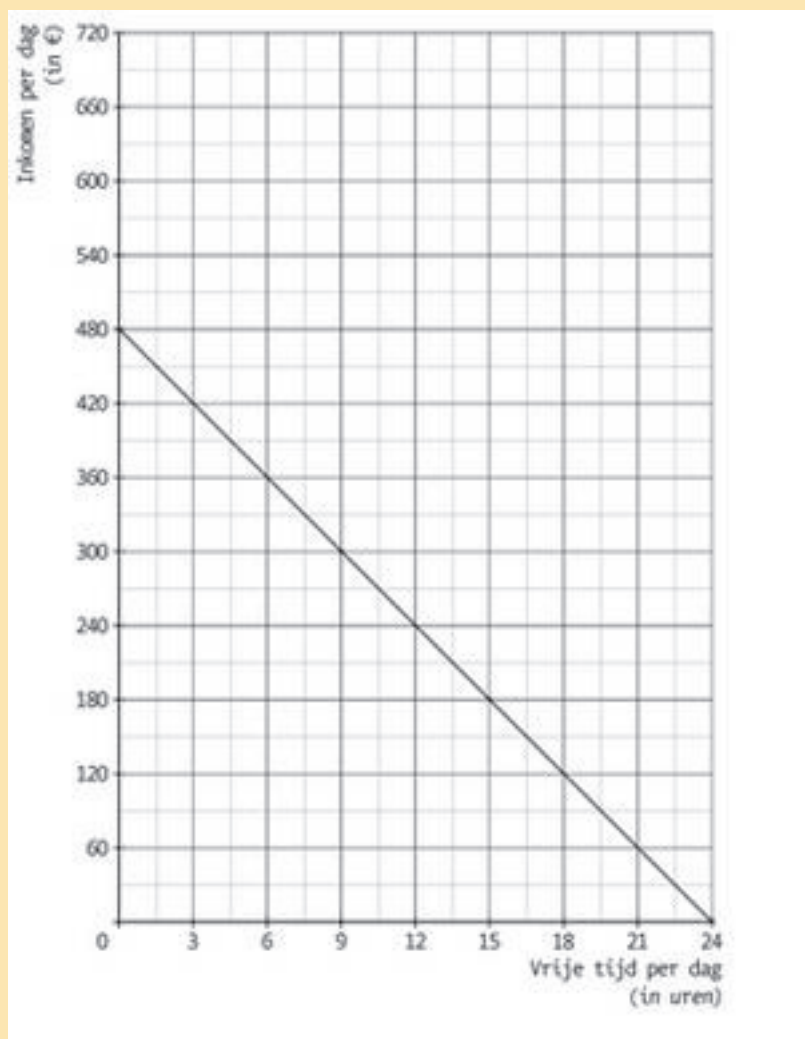
De participatiegraad (deelnemingsgraad of deelnemingspercentage) geeft aan hoeveel procent van de bevolking van 15 tot 65 jaar (= de potentiële beroepsbevolking) werkt of wil werken en wordt als volgt berekend:

$$\text{participatiegraad} = \frac{\text{beroepsbevolking}}{\text{potentiële beroepsbevolking}} \times 100\%$$

De beroepsbevolking bestaat uit werkende (zelfstandigen en werknemers) en werkelozen.

Budgetlijn

Een budgetlijn geeft de verschillende combinaties van twee bestedingsmogelijkheden bij een bepaald budget. In onderstaande grafiek wordt dit toegepast op inkomen en vrije tijd. Om drie uur minder per dag te werken moet je € 60 opofferen. De opofferingskosten van 1 uur meer vrije tijd zijn dus € 20. Er ontstaat hierbij een keuzeprobleem. Meer vrije tijd betekent minder werken en minder werken betekent minder inkomen. Niet alleen inkomen draagt bij aan de welvaart, ook vrije tijd draagt daaraan bij.



H2 Moet de arbeidsparticipatie omhoog? Samenvatting

i/a-ratio

$$\text{i/a-ratio} = \frac{\text{aantal inactieven}}{\text{aantal actieven}} \times 100$$

De i/a-ratio is een graadmeter voor de betaalbaarheid van de uitkeringen, de kosten van de vergrijzing, maar ook de concurrentiepositie van een land. Hoe hoger de i/a-ratio, hoe hoger de sociale premies, hoe hoger de loonkosten, hoe hoger de productiekosten en de prijs van de producten.

Hoe de vergrijzing betalen?

Het verhogen van de sociale premies/belastingen of het verlagen van de uitkeringen zijn maatregelen die niet erg aantrekkelijk zijn. Andere oplossingen zijn:

- het vergroten van de productie per werkende. Dit kan door per werkende meer uren te werken of door een hogere arbeidsproductiviteit per werkende.
- het verlagen van de i/a-ratio. Dit door het verhogen van de participatiegraad (meer mensen aan het werk) of het verlagen van het aantal inactieven door het verhogen van pensioenleeftijd of strenge eisen stellen aan uitkeringen.

H3 Werken en belasting betalen Samenvatting

Het aanbod op de arbeidsmarkt

Aanbod van arbeid (= beroepsbevolking) is afhankelijk van:

- de hoogte van het loon
- de bevolkingsomvang (participatiegraad, immigratie..)
- de wetgeving (leerplichtleeftijd, pensioenleeftijd)
- maatschappelijke opvattingen (ook vrouwen moeten een eigen inkomen verwerven)
- gezondheidszorg
- etc.

De vraag op de arbeidsmarkt

Vraag naar arbeid wordt uitgeoefend door werkgevers (en zelfstandigen): zij vragen arbeidskracht.

De vraag naar arbeid is afhankelijk van:

- de hoogte van het loon
- de hoogte van de productie

Schommelingen in de productie als gevolg van veranderingen in de bestedingen aan goederen en diensten noemen we conjunctuurschommelingen.

Een krappe of ruime arbeidsmarkt

Vraag naar arbeid en aanbod van arbeid bepalen de prijs van arbeid: het loon.

Als de vraag naar arbeid groter is dan het aanbod van arbeid is er sprake van een krappe arbeidsmarkt (veel vacatures, weinig werkloosheid).

Als het aanbod van arbeid groter is dan de vraag naar arbeid is er sprake van een ruime arbeidsmarkt (veel werklozen, weinig vacatures).

Aanbod van arbeid = werklozen + werknemers + zelfstandigen.

Vraag naar arbeid = werknemers + zelfstandigen + vacatures.

H4 Inkomensongelijkheid Samenvatting

Arbeidsvoorwaarden

We maken onderscheid tussen:

- primaire arbeidsvoorwaarden: de hoogte van het loon en de arbeidstijd:
- secundaire arbeidsvoorwaarden: de rest zoals scholingsfaciliteiten, kinderopvang, etc..

Arbeidsovereenkomst

Iedereen die werkt sluit een individuele arbeidsovereenkomst met zijn werkgever (dat is een overeenkomst tussen één werkgever en één werknemer). Hierin wordt in ieder geval de functie, het aantal uren dat iemand gaat werken en de hoogte van het loon vastgelegd. Voor de rest zijn de arbeidsvoorwaarden zoals geregeld in een cao van toepassing. In een cao (collectieve arbeidsovereenkomst) zijn afspraken vastgelegd tussen vakbonden en werkgever(sbonden). Door het algemeen verbindend verklaren door de minister van sociale zaken en werk is de cao van toepassing op de gehele bedrijfstak.

Onderhandelen en meeliften

Bij het onderhandelen (bijvoorbeeld over een cao) is geloofwaardigheid (doen wat je zegt) en zelfbinding (je bindt je aan de afspraak die gemaakt is) essentieel.

Het profiteren van de inspanning van anderen heeft meeliftersgedrag. Meeliftersgedrag kan individueel rationeel zijn, maar leidt tot een minder optimale oplossing. Als iedereen meelift en geen lid wordt van een vakbond, kan een vakbond niet bestaan en zullen de arbeidsvoorwaarden voor de werknemers verslechteren. Om meeliftersgedrag te vermijden is collectieve dwang een oplossing. Iedereen moet dan bijvoorbeeld lid zijn van een vakbond.

Koopkracht van het inkomen

$$\text{RIC} = \frac{\text{NIC}}{\text{PIC}} \times 100$$

Legenda:

RIC = indexcijfer reëel inkomen.

NIC = indexcijfer nominaal inkomen.

PIC = prijsindexcijfer.

Loonstijging

Een loonstijging kan onderverdeeld worden in:

- prijscompensatie (het loon stijgt gelijk aan de inflatie)
- initiële loonstijging (een algemene stijging van het loon bovenop de prijscompensatie)
- incidentele loonstijging (een stijging van het loon door promotie, overwerk, etc.)

Loonkosten

$$\text{loonkosten per eenheid product} = \frac{\text{loonkosten per werknemer}}{\text{arbeidsproductiviteit per werknemer}}$$

$$\text{index loonkosten per eenheid product} = \frac{\text{indexcijfer loonkosten per werknemer}}{\text{indexcijfer arbeidsproductiviteit per werknemer}} \times 100$$

Door stijging van de lonen kunnen de loonkosten per product stijgen en hierdoor verslechtert de concurrentiepositie van de bedrijven. Dit op zijn beurt kan de werkgelegenheid aantasten. De loonruimte geeft het totale percentage aan waarmee lonen kunnen stijgen waarbij de loon/winstverhouding gelijk blijft.

Verschillen in beloning

Verschillen in beloning zijn afhankelijk van:

- de situatie op de arbeidsmarkt (veel of weinig vraag, veel of weinig aanbod)
- de machtspositie van de werknemers/werkgevers (bestaan van vakbonden, organisatiegraad)
- opleidingsniveau, verantwoordelijkheid, talent
- gevaarlijk en/of risicovol werk

Menselijk kapitaal

De kennis en vaardigheden die werknemers bezitten en waarover de bedrijven kunnen beschikken noemen we het menselijk kapitaal.

H5 Werken in eigen bedrijf Samenvatting

Evenwichtsloon

Hoe hoger het uurloon, hoe meer mensen bereid zijn om te werken. De opofferingskosten van vrije tijd nemen daardoor toe en mensen kiezen dan voor werk (inkomen) in ruil voor vrije tijd.

Hoe lager het uurloon hoe hoger de vraag van werkgevers naar arbeidskrachten.

Als de vraag naar arbeid gelijk is aan het aanbod van arbeid is er sprake van evenwichtsloon.

Zolang de vraag en het aanbod op de arbeidsmarkt alleen bepaald worden door de hoogte van het loon, komt het evenwicht tot stand via verschuivingen over de vraaglijn of aanbodlijn zelf.

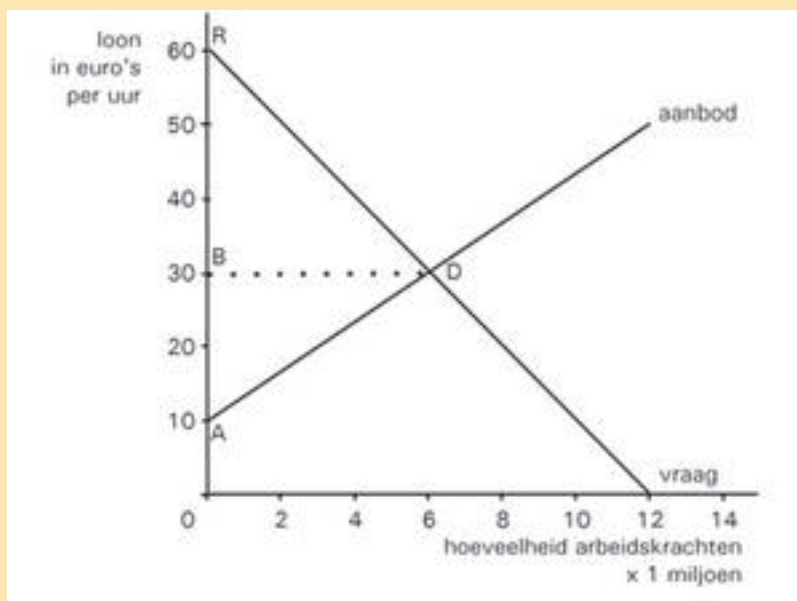
Als ook andere factoren een rol gaan spelen (immigratie, de export zakt in) zal de vraaglijn of aanbodlijn zelf verschuiven.

Werknemers- en werkgeverssurplus

De vraag naar arbeid (= vraaglijn) is een weergave van de betalingsbereidheid van de werkgever.

De aanbodlijn geeft een beeld van de leveringsbereidheid van de werknemers.

Het werkgeverssurplus is het verschil tussen het (hogere) loon dat de werkgever bereid is te betalen en het evenwichtsloon. Het werknemerssurplus is het verschil tussen het evenwichtsloon en het (lagere) loon waarvoor een werknemers bereid is te werken. Bij het evenwichtsloon is de som van werknemerssurplus en werkgeverssurplus (= welvaartswinst) maximaal.



Volkomen concurrentie

Een markt van volkomen concurrentie kenmerkt zich door:

- homogeen product (in de ogen van de afnemer is ieder product hetzelfde)
- transparantie (iedere vrager en aanbieder heeft volledig inzicht in het totale aanbod, de prijs en eventuele andere voorwaarden).
- vrije toetreding
- veel vragers en aanbieders

Marktimperfecties

Op de arbeidsmarkt is geen sprake van volkomen concurrentie (volledige mededinging).

- De arbeidsmarkt bestaat niet, het zijn allemaal deelmarkten.
- Arbeid is geen homogeen product: arbeidskrachten hebben specifieke kennis, opleiding, ervaringen, etc..
- De arbeidsmarkt is niet transparant: werkgevers weten maar weinig over werknemers, er is sprake van asymmetrische (ongelijke) informatie.
- Er is ook geen sprake van vrije toetreding: voor bepaalde beroepen, jobs zijn diploma's vereist.
- Er zijn marktpartijen die invloed hebben op de hoogte van het loon. De overheid bepaalt het minimumloon en vakbonden kunnen in cao's hogere lonen bedingen.

H6 Verzekeren Samenvatting

Werkloosheidspercentage en het aantal werklozen

$$\text{werkloosheidspercentage} = \frac{\text{aantal werklozen}}{\text{beroepsbevolking}} \times 100$$

Het aantal mensen dat in een bepaald jaar werkloos is kan als volgt berekend worden:

$$\text{aantal mensen bepaald jaar werkloos} = \frac{\text{gemiddeld aantal werklozen in dat jaar} \times 12}{\text{emiddelde duur van de werkloosheid in maanden}}$$

Als de gemiddelde duur van de werkloosheid laag is, is er sprake van een goede doorstroming op de arbeidsmarkt. Mensen worden wel werkloos maar vinden snel weer een baan.

Definitie van werkloos

Volgens het CBS is iemand werkloos als hij/zij aan de volgende voorwaarden voldoet:

- leeftijd van 15 tot en met 64 jaar
- minder dan 12 uur werkt
- actief op zoek is naar een betaalde baan voor 12 uur of meer
- direct beschikbaar is

Wil je in aanmerking komen voor een werkloosheidsuitkering (WW) dan moet je ingeschreven staan bij het UWV werkbedrijf. De hoogte en duur van de uitkering is afhankelijk van je arbeidsverleden.

Onvrijwillige werkloosheid

Iemand die niet bereid is tegen het evenwichtsloon te werken is vrijwillig werkloos. Is iemand wel bereid om tegen het evenwichtsloon te werken maar toch werkloos dan is hij onvrijwillig werkloos. Bij onvrijwillige werkloosheid kan er sprake zijn van conjuncturele werkloosheid of natuurlijke werkloosheid.

Conjuncturele werkloosheid

Conjuncturele werkloosheid vindt zijn oorsprong in vraaguitval en wordt veroorzaakt doordat op korte termijn de lonen niet flexibel zijn: er is sprake van loonstarheid.

Natuurlijke werkloosheid

Natuurlijke werkloosheid is werkloosheid die niet het gevolg is van de op- en neergang van de economie. Afhankelijk van de oorzaak wordt er onderscheid gemaakt tussen:

frietiewerkloosheid: is werkloosheid gedurende het zoekproces naar een baan.

structurele werkloosheid: is het gevolg van structurele veranderingen in de economie (verplaatsen van bedrijven naar lage lonenlanden, vervanging van arbeid door kapitaal, regionale verschillen) of door te hoge lonen (minimumloon).

Het saldo van baancreatie en baandestructie is de verandering in de werkgelegenheid.

Arbeidsmarktbeleid

De hoogte van de structurele werkloosheid kan door de overheid beïnvloed worden middels:

- de hoogte van het minimumloon;
- het scheppen van banen bij de overheid;
- het geven van subsidies aan bedrijven om laag geschoolden in dienst te nemen;
- scholing van mensen met een lage arbeidsproductiviteit.

Wat moet je kunnen/weten?

“hoofdstuk 1”

- Verklaren dat mensen kiezen tussen werk en vrije tijd bij hun streven naar welvaart
- Het gevolg van deze keuze voor het inkomen uitleggen.
- Het verschil verklaren tussen het meten in arbeidsjaren en in personen.
- De p/a -ratio berekenen.
- Verschillen in statistieken aflezen over keuzes voor minder of meer werken, korter of langer werken.
- Een budgetlijn over de keuze tussen inkomen en vrije tijd interpreteren.
- Een vergelijking van vrije tijd en inkomen met een budgetlijn tekenen in een grafiek.
- De opofferingskosten van vrije tijd berekenen.
- Verklaren waarom in Nederland veel in deeltijdarbeid wordt gewerkt.
- De participatiegraad berekenen.

“hoofdstuk 2”

- Het verschil uitleggen tussen AOW en bedrijfspensioen.
- De i/a -ratio berekenen.
- Uitleggen welke gevolgen een verandering van de i/a -ratio heeft voor de belastingen en de premies en voor de hoogte van de uitkeringen.
- Uitleggen hoe een stijging van de arbeidsproductiviteit en verhoging van de arbeidsparticipatie de gevolgen van een stijging van de i/a ratio kunnen opvangen.
- Uitleggen door welke maatregelen de participatiegraad kan toenemen.
- Redenen noemen hoe de arbeidsproductiviteit kan stijgen en deze redenen toelichten.

“hoofdstuk 3”

- Noemen uit welke delen de vraag naar arbeid is samengesteld.
- Noemen uit welke delen het aanbod van arbeid is samengesteld.
- De Nederlandse arbeidsmarkt beschrijven.
- De oorzaken van veranderingen in de omvang en samenstelling van de beroepsbevolking noemen en deze toelichten.
- De invloed van de conjunctuurschommelingen op de arbeidsmarkt beschrijven.

“hoofdstuk 4”

- Voordelen en nadelen noemen van een collectieve arbeidsovereenkomst ten opzichte van een individuele arbeidsovereenkomst voor de werkgevers en werknemers.
- Arbeidsvoorwaarden onderscheiden naar primaire en secundaire voorwaarden
- Het belang van de organisatiegraad van werknemers uitleggen.
- Het meeliftersgedrag van niet-vakbondsleden uitleggen.
- Uitleggen dat zelfbinding belangrijk is bij onderhandelingen.
- Koopkrachtberekeningen maken.
- Initiële loonstijging, prijscompensatie en incidentele loonstijging onderscheiden.
- Aangeven wat de betekenis is van de loonruimte en de loonruimte met berekeningen vaststellen op basis van de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit en de prijzen.
- Analyseren wat de invloed is van een loonstijging op de verhouding tussen loon en winst.
- Veranderingen in de arbeidsproductiviteit noemen en verklaren.
- Veranderingen in de loonkosten per product verklaren en berekenen.

“hoofdstuk 5”

- Uitleggen dat marktevenwicht ontstaat als vraag en aanbod aan elkaar gelijk zijn en dit zowel grafisch als rekenkundig onderbouwen.
- Voorbeelden geven van factoren waardoor de vraaglijn en/of aanbodlijn kunnen verschuiven (naar links of naar rechts) en dit zowel grafisch als rekenkundig onderbouwen.
- Verklaren dat er sprake is van beperkte of ongelijke toetreding en prijsregulering (minimumloon, cao) op de arbeidsmarkt
- Het marktevenwicht grafisch en algebraïsch kunnen bepalen.
- Uitleggen wat er gebeurt als het feitelijke loon niet gelijk is aan het evenwichtslaan.
- Beschrijven waarom de werkelijke situatie op de arbeidsmarkt afwijkt van het theoretische model.
- Uitleggen dat er bij een goed werkend marktmechanisme geen werkloosheid is.

“hoofdstuk 6”

- Uitleggen hoe soepel ontslagrecht doorwerkt op de kansen om ontslagen te worden en de kansen om aangenomen te worden.
- Uitleggen waarom de hoogte van de werkloosheid op een bepaald moment niets zegt over de duur van de werkloosheid en het totale aantal mensen dat in een periode werkloos is geweest.
- Uitleggen dat in situaties van laagconjunctuur door loonstarheid op korte termijn onvrijwillige werkloosheid ontstaat en op lange termijn, door werking van het marktmechanisme, het evenwicht hersteld kan worden en dit grafisch en rekenkundig onderbouwen.
- De volgende soorten werkloosheid beschrijven: natuurlijke werkloosheid, frictiewerkloosheid, structuurwerkloosheid, conjunctuurwerkloosheid.
- Uitleggen waarom hoge looneisen tot werkloosheid kunnen leiden.
- Beschrijven dat de overheid kan ingrijpen met behulp van prijsregulering zoals bijvoorbeeld minimumlonen en dit ingrijpen grafisch onderbouwen.
- Uitleggen hoe loonmatiging tot oplopende werkloosheid kan leiden.
- De bezettingsgraad berekenen.

Links;

*Arbeid: <http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1123552> -> Ik werk dus ik leef.
Videofilm van Teleac (15 minuten)*

Vergrijzing: <http://www.youtube.com/watch?v=tyhqw7m6wNI&feature=related> -> (YouTube: 3:41)

Werkloos ...en dan: <http://www.schooltv.nl/project/2084501/schooltv-actueel/2966733/reportages-schooltv-actueel/> -> (videofilmje van SchoolTV: 7 minuten)

werkloos en dan!?: http://www.youtube.com/watch?v=mwAVfa5e1_A -> (YouTube 7:14) door havo4 leerlingen

Begrippen

“hoofdstuk 1”

arbeidsjaar

Het aantal uren dat iemand met een volledige baan en een normaal arbeidscontract in een jaar werkt.

arbeidsvolume

De werkgelegenheid omgerekend in hele arbeidsjaren.

beroepsbevolking

Alle personen tussen de 15 en 65 jaar die betaald werk kunnen en willen verrichten voor 12 of meer uur per week en daarvoor op korte termijn beschikbaar zijn. Bestaat uit de mensen in loondienst, de zelfstandigen en de geregistreerde werklozen.

budgetlijn

Een budgetlijn geeft verschillende combinaties van twee producten of voorzieningen aan bij een bepaald budget (bijvoorbeeld vrije uren of werken).

deelnemingspercentage (= participatiegraad)

Het percentage dat aangeeft hoeveel procent van de bevolking van 15 tot 65 werkt of wil werken.

deeltijdwerk

Een baan die kleiner is dan een volledige werkweek, maar wel een vast aantal uren per week. Andere benaming voor parttimebaan.

niet-beroepsbevolking

Alle personen van 15 tot 65 jaar die niet willen of kunnen werken (bijvoorbeeld huismensen, arbeidsongeschikten en studenten).

opofferingskosten

De opbrengsten van het op één na beste alternatief.

p/a-ratio

De verhouding personen/arbeidsjaren.

participatiegraad (= deelnemingspercentage)

Het percentage dat aangeeft hoeveel procent van de bevolking van 15 tot 65 werkt of wil werken.

potentiële beroepsbevolking (= beroepsgeschikte bevolking)

De totale bevolking in de leeftijd van 15 tot 65 jaar.

welvaart

De mate waarin de behoeften met de beschikbare middelen kunnen worden bevredigd.

“hoofdstuk 2”

actieven

Mensen die een betaalde baan hebben of op een andere manier zelf voor inkomen zorgen, in aantal omgerekend naar volledige banen (arbeidsjaren).

AOW

Algemene OuderdomsWet. Een volksverzekering die Nederlanders een uitkering verschaft vanaf 65 jaar.

arbeidsdeling

(= arbeidsverdeling) Het splitsen van het productieproces in kleinere onderdelen waardoor de arbeidsproductiviteit kan worden vergroot.

arbeidsproductiviteit

De productie per persoon per tijdseenheid (bijvoorbeeld uur of arbeidsjaar).

i/a-ratio

Verhouding tussen inactieven (mensen met een uitkering) en actieven (werkenden).

inactieven

Alle mensen met een uitkering, in aantal omgerekend naar volledige uitkeringen.

nationaal inkomen

Inkomens van alle mensen in een land bij elkaar opgeteld in een bepaalde periode.

nationaal product

De productie van alle mensen in een land bij elkaar opgeteld in een bepaalde periode.

netto inkomen

Het loon na aftrek van belastingen en sociale premies.

pensioen

Een uitkering die wordt ontvangen vanwege het verlies aan inkomen wegens het bereiken van de pensioenleeftijd (meestal 65 jaar), het definitief arbeidsongeschikt verklaard worden of het overlijden van de kostwinner. De uitkering is alleen voor mensen die zelf rechten hebben opgebouwd (premies hebben betaald).

specialisatie

Toeleggen op één activiteit.

technische ontwikkeling

De komst van steeds betere en nieuwere machines, computers en andere hulpmiddelen, waardoor de arbeidsproductiviteit kan stijgen.

vergrijzing

Een steeds groter deel van de bevolking wordt 65+'er.

zorgkosten

Medische kosten, kosten van verpleeghuizen, thuiszorg en dergelijke.

werkloze beroepsbevolking

Personen van 15 tot en met 64 jaar, zonder werkkring, die tenminste 12 uur per week willen werken, direct beschikbaar zijn en die activiteiten ontplooiën om werk voor tenminste 12 uur per week te vinden.

werknemer

Iemand die in loondienst werkzaam is. Werkzame beroepsbevolking. Zelfstandigen en werknemers.

zelfstandige

Iemand die een eigen onderneming heeft en dus niet in dienst is van een werkgever.

“hoofdstuk 3”**aanbod van arbeid (= beroepsbevolking)**

Alle personen tussen de 15 en 65 jaar die betaald werk kunnen en willen verrichten voor 12 of meer uur per week en daarvoor op korte termijn beschikbaar zijn. Bestaat uit de mensen in loondienst, de zelfstandigen en de geregistreerde werklozen.

arbeidsmarkt

Het geheel van vraag naar arbeid en aanbod van arbeid.

bevolkingsgroei

Het groter worden (in aantal) van de bevolking.

conjunctuurschommeling

Schommelingen in de productie als gevolg van veranderingen in de bestedingen aan goederen en diensten.

hoogconjunctuur

Periode waarin de groei van het nationaal inkomen hoger is dan de trendmatige groei.

krappe arbeidsmarkt

Een situatie op de arbeidsmarkt waarbij de vraag naar arbeid (door werkgevers) groter is dan het aanbod van arbeid (de beroepsbevolking). Vacatures kunnen niet of slechts moeizaam vervuld worden.

laagconjunctuur

De bestedingen zijn lager dan de trend.

ruime arbeidsmarkt

Een situatie op de arbeidsmarkt waarbij het aanbod van arbeid groter is dan de vraag naar arbeid. De werkgevers kunnen ruim kiezen uit de werklozen.

trendmatige groei (= trend)

Gemiddelde groei van de bestedingen over een langere periode.

trend

Zie trendmatige groei.

vacature

Onbezette arbeidsplaats waarvoor personeel wordt gezocht.

vraag naar arbeid

De totale vraag naar arbeidskrachten. De vraag naar arbeid bestaat uit de vraag naar werknemers, de vraag naar arbeidskracht van zelfstandigen en de vacatures.

werkgelegenheid

Het aantal personen dat een baan heeft. Bestaat uit de werknemers en de zelfstandigen.

“hoofdstuk 4”**arbeidsovereenkomst**

Contract waarin de arbeidsvoorwaarden zijn vastgelegd.

arbeidsvoorwaarden

Afspraken tussen werkgever en werknemer over loon, arbeidstijd, vakantieregeling, reiskosten, scholing, onkostenvergoedingen, laptop van de zaak, studiefaciliteiten, enzovoorts.

collectieve arbeidsovereenkomst (cao)

Overeenkomst tussen werkgever of werkgeversbonden en georganiseerde werknemers (vakbonden) over de lonen en andere arbeidsvoorwaarden, die in de individuele arbeidsovereenkomst moeten worden gerespecteerd.

collectieve dwang

Druk die wordt uitgeoefend om te zorgen dat iedereen zich aan een regel houdt. Dit kan door vastgelegde regels (wetten) die met sancties worden gehandhaafd, maar ook met ongeschreven regels, sociale normen. Hier: Het verplicht stellen van het vakbondslidmaatschap.

free-ridergedrag

Zie meeliftersgedrag.

human capital

Zie menselijk kapitaal.

incidentele loonstijging

Individuele loonsstijging op grond van bijvoorbeeld een verkregen promotie. individuele arbeidsovereenkomst
Arbeidsovereenkomst tussen één werkgever en één werknemer.

initiële loonstijging

Een loonsverhoging bovenop de prijscompensatie, mogelijk gemaakt door een stijging van de arbeids-productiviteit.

internationale concurrentiepositie

Het vermogen om beter en/of goedkoper te kunnen produceren dan de concurrenten. In de regel wordt hieronder verstaan het kosten- en prijspeil van een land in verhouding tot dat van andere (concurrerende) landen.

koopkracht (= reëel loon)

De hoeveelheid goederen die je met je inkomen kunt kopen.

loonkosten per product

De arbeidskosten om een product te maken.

loonmatiging

Een loonstijging die kleiner is dan de loonruimte.

loonruimte

De ruimte om werknemers een hoger loon te betalen zonder dat dit ten koste gaat van de winst. De loonruimte kan berekend worden door de procentuele arbeidsproductiviteitsstijging en de procentuele prijs-stijgingen op te tellen.

meeliftersgedrag

Gratis profiteren van de inspanningen van anderen.

menselijk kapitaal (= human capital)

De kennis en vaardigheden die werknemers bezitten en waarover een bedrijf kan beschikken.

minimumjeugdloon

Een percentage van het minimumloon. De hoogte van het percentage is afhankelijk van de leeftijd.

minimumloon

Het loon dat iemand van 23 jaar wettelijk moet krijgen.

nominale loon

Het bedrag dat je in euro's verdient.

organisatiegraad

Het percentage werknemers dat is aangesloten bij een vakbond.

prijscompensatie

Een loonstijging die gelijk is aan de inflatie, waardoor de koopkracht van het loon gelijk blijft.

primaire arbeidsvoorwaarden

Arbeidsvoorwaarden die betrekking hebben op het loon en de normale arbeidstijd.

reële loon (= koopkracht)

De hoeveelheid goederen die je met je inkomen kunt kopen.

secundaire arbeidsvoorwaarden

Arbeidsvoorwaarden die betrekking hebben op andere dan primaire arbeidsvoorwaarden zoals vakantie-regelingen, duur van de middagpauze, reiskostenvergoedingen, kinderopvang, scholing, auto van de zaak, enzovoort.

vakbond

Organisaties van werknemers (meestal per bedrijfstak).

werkgeversbond

Organisatie van werkgevers (per bedrijfstak of per bedrijf).

zelfbinding

Openlijk deelname uitspreken met als doel anderen tot samenwerking te bewegen. Hier: Je verbinden aan bepaalde afspraken.

“hoofdstuk 5”

aanbodlijn

De lijn die het verband weergeeft tussen de prijs en de aangeboden hoeveelheid.
Aanbodlijn van arbeid: De lijn die het verband weergeeft tussen het loon en het aantal mensen dat zich aanbiedt om te werken.

asymmetrische informatie

Doet zich voor als de ene partij meer weet dan de andere partij.

betalingsbereidheid

Het maximale bedrag dat je voor iets wil betalen. Hier: Het maximale bedrag dat een werkgever aan loon wil betalen.

evenwichtsloon

Het loon waarbij vraag en aanbod op de arbeidsmarkt aan elkaar gelijk zijn.
evenwichtshoeveelheid
Het aantal producten dat bij de evenwichtsprijs wordt aangeboden en wordt gevraagd.

homogeen product

Goederen en diensten die in de ogen van de consument volkomen gelijk zijn. Het maakt niet uit van welke aanbieder het product afkomstig is.

marktevenwicht

De situatie waarbij vraag en aanbod aan elkaar gelijk zijn. Er komt één prijs tot stand, de evenwichtsprijs.

marktimperfecties (= marktonvolkomenheden)

De markt werkt niet volgens het model.

marktonvolkomenheden

Zie marktimperfecties.

minimumloon

Het loon dat iemand van 23 jaar wettelijk moet krijgen.

onvrijwillige werkloosheid

Werkloosheid die ontstaat doordat lonen zich op korte termijn niet aanpassen aan de marktsituatie. Hierdoor is het aanbod van arbeid groter dan de vraag naar arbeid.

opofferingskosten

De opbrengsten van het op één na beste alternatief.

transparante markt

De belangrijkste gegevens over de markt zijn helder en duidelijk te verkrijgen.

vraaglijn

De lijn die het verband weergeeft tussen de prijs en de gevraagde hoeveelheid.

welvaartswinst

Werkgeverssurplus + werknemerssurplus.

werkgeverssurplus

Het voordeel dat vragers naar arbeid (werkgevers) hebben als ze niet zoveel loon hoeven te betalen als ze bereid waren te doen (welvaartverhogend).

werknemerssurplus

Het voordeel dat aanbieders van arbeid hebben als ze meer loon krijgen dan het loon dat voor hen voldoende was geweest.

“hoofdstuk 6”

arbeidsmarktbeleid

Het geheel van maatregelen (beleid) van de overheid gericht op het bereiken van een evenwichtige ontwikkeling van de arbeidsmarkt.

arbeidsmobiliteit

De mate waarin mensen bereid zijn te veranderen van werkgever, beroep of regio.

arbeidsverleden

Het aantal jaren dat je hebt gewerkt.

bezettingsgraad

De mate waarin de productiecapaciteit van een land of van een onderneming wordt benut. Of: De verhouding tussen de werkelijke productie en de productiecapaciteit uitgedrukt in procenten.

conjuncturele werkloosheid (= conjunctuurwerkloosheid)

Werkloosheid die een gevolg is van het tekort schieten van de bestedingen ten opzichte van de productiecapaciteit, waardoor de vraag naar arbeid kleiner is dan het aanbod van arbeid.

creatie van werkgelegenheid (= baancreatie)

Het ontstaan van nieuwe banen bij bedrijven die groeien of bij nieuwe bedrijven.

destructie van werkgelegenheid

Het verloren gaan van banen bij bedrijven die krimpen of failliet gaan.

evenwichtsloon

Het loon waarbij vraag en aanbod op de arbeidsmarkt aan elkaar gelijk zijn.

frictiewerkloosheid

Werkloosheid die een gevolg is van het feit dat er tussen het ontstaan van een vacature en het vervullen ervan tijd verloren gaat omdat een werkzoekende tijd nodig heeft om de baan te vinden en een werkgever tijd nodig heeft om een persoon te vinden. Dit komt onder andere voor bij schoolverlaters.

hoogconjunctuur

Periode waarin de groei van het nationaal inkomen hoger is dan de trendmatige groei.

krappe arbeidsmarkt

Een situatie op de arbeidsmarkt waarbij de vraag naar arbeid (door werkgevers) groter is dan het aanbod van arbeid (de beroepsbevolking). Vacatures kunnen niet of slechts moeizaam vervuld worden.

laagconjunctuur

De bestedingen zijn lager dan de trend.

loonflexibiliteit

Lonen passen zich snel aan de veranderingen op de arbeidsmarkt aan.

loonstarheid

De lonen passen zich niet snel aan veranderingen op de arbeidsmarkt aan.

minimumloon

Het loon dat iemand van 23 jaar wettelijk moet krijgen.

natuurlijke werkloosheid

Werkloosheid die niet het gevolg is van veranderingen in de economie. Frictiewerkloosheid en structurele werkloosheid zijn voorbeelden van natuurlijke werkloosheid.

onvrijwillige werkloosheid

Werkloosheid die ontstaat doordat lonen zich op korte termijn niet aanpassen aan de marktsituatie. Hierdoor is het aanbod van arbeid groter dan de vraag naar arbeid.

productiecapaciteit

De hoeveelheid goederen die een land of een bedrijf maximaal kan produceren in een periode (meestal een jaar).

recessie

Het krimpen van de economie.

ruime arbeidsmarkt

Een situatie op de arbeidsmarkt waarbij het aanbod van arbeid groter is dan de vraag naar arbeid. De werkgevers kunnen ruim kiezen uit de werklozen.

stabilisator

Het stabiel maken, zorgen dat het zo min mogelijk verandert. Bij een laagconjunctuur zorgen uitkeringen ervoor dat de vraaguitval beperkt blijft. De uitkeringen werken zo als stabilisator van de economie.

structurele werkloosheid

Werkloosheid die ontstaat door blijvende veranderingen in de economie zoals het vervangen van arbeid door machines, verplaatsing van productie naar lagelonenlanden, verslechtering van de internationale concurrentiepositie en door te hoge lonen.

UWV WERKbedrijf

Instantie waar werklozen zich moeten laten inschrijven als ze in aanmerking willen komen voor een uitkering. Het WERKbedrijf biedt werkgevers informatie en voorzieningen bij het vinden van gekwalificeerd personeel en probeert werkzoekenden aan werk te helpen.

vraaguitval

Het teruglopen van de bestedingen.

welvaartsverlies

De prijs die betaald moet worden om laagbetaalde werknemers aan de onderkant van de arbeidsmarkt een redelijk inkomen te geven.

welvaartswinst

Werkgeverssurplus + werknemerssurplus.

werkloosheid

Je bent werkloos als je in de leeftijd zit van 15 tot en met 64 jaar, minder dan 12 uur per week werkt, actief op zoek bent naar betaald werk voor 12 uur of meer en daarvoor direct beschikbaar bent.

werkloosheidspercentage

Werkloosheid uitgedrukt in een percentage van de beroepsbevolking.

Test je zelf

“hoofdstuk 1”

Opdracht 1.1

Tabel: Ontwikkeling bevolking en beroepsbevolking afgerond op duizendtallen*

	1997	2008	2009	2013
Bevolking Nederland	15.567.000	16.404.000	16.455.000	16.639.000
Aandeel 15-64 jarigen	a	67,1%	66,9%	65,6%
Bevolking 15-64 jaar	10.566.000	b	11.013.000	10.921.000
Participatiegraad	64,7%	70,0%	c	73,4%
Beroepsbevolking	6.832.000	7.703.000	7.793.000	d

* CWI Arbeidsmarktprognose 2008-2013

- Vul de ontbrekende getallen (a t/m d) in.
- Kun je uit bovenstaande tabel afleiden dat er in periode 1997-2013 sprake is van ‘vergrijzing’? Motiveer het antwoord. (Alternatief: Geef een verklaring voor de terugloop van de 15-64 jarigen in de totale bevolking).
- Leg uit hoe een afnemende beroepsgeschikte bevolking toch tot een stijging van de beroepsbevolking kan leiden.

Opdracht 1.2

Het zakgeld van Hassan bedraagt € 36 per maand. Dat geld besteed Hassan uitsluitend aan rijden met de scooter en het drinken van cola met zijn vrienden. Het rijden op de scooter kost € 0,10 per kilometer (benzine). Een blikje cola kost € 0,40 in de supermarkt.

- Teken in onderstaande grafiek de budgetlijn die de mogelijke verdeling tussen scooterkilometers en blikjes cola weergeeft.

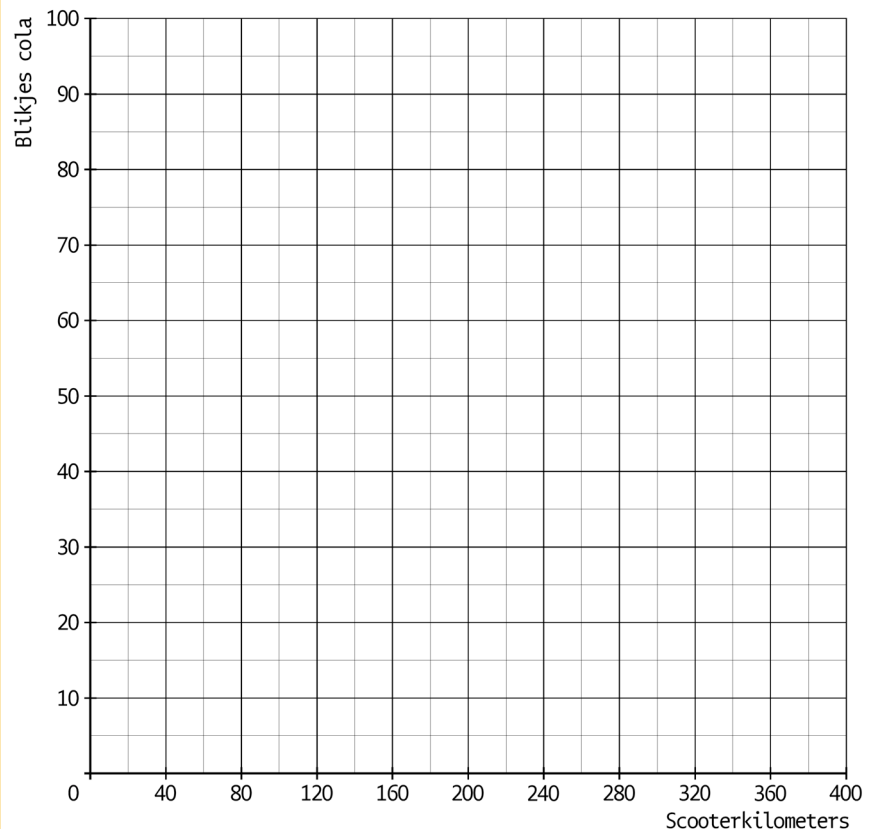
Stel dat Hassan maandelijks 260 kilometer op zijn scooter rijdt.

- Hoeveel blikjes cola kan Hassan dan nog kopen van zijn budget.

Als gevolg van de grote vraag naar blikjes cola in deze snikheter zomer stijgt de prijs van een blikje cola naar € 0,45.

- Teken de nieuwe budgetlijn bij deze hogere prijs van cola in hiernaast staande grafiek.

Grafiek: ->



“hoofdstuk 2”

Opdracht 2.1

In Kleinland werken 100.000 personen. Al deze personen hebben een fulltimebaan en werken (voor het gemak) 40 uur per week. De arbeidsproductiviteit per jaar bedraagt 10.000 Klein (de munteenheid van Kleinland). Aan premies en belastingen betaalt iedere werkende 25% van het bruto-inkomen.

- Bereken het nationaal product (= nationaal inkomen) van Kleinland?
- Bereken het gemiddeld netto inkomen per werkende?
- Bereken de belasting- en premie-inkomsten van de overheid van Kleinland?

De overheid gebruikt de belasting- en premie-inkomsten om de uitkeringen te financieren van de 50.000 inactieven in Kleinland.

- Bereken de uitkering per inactieve?

Ook Kleinland wordt in de toekomst geconfronteerd met vergrijzing. De i/a -ratio zal verslechteren en de overheid van Kleinland verwacht dat over niet al te lange termijn het aantal inactieven met 25% zal stijgen terwijl het aantal actieven en het nationaal product onveranderd blijven.

- Bereken de uitkering per inactieve als het aantal inactieven met 25% toeneemt.

Een lagere uitkering per inactieve vindt de overheid van Kleinland niet aanvaardbaar. De overheid wenst ook niet te tornen aan het huidige premie- en belastingpercentage. Dus moet er iets anders gebeuren. Volgens de overheid van Kleinland zijn er drie mogelijkheden om de stijgende lasten van de vergrijzing in de toekomst op te vangen. De eerste mogelijkheid is om alle actieven langer te laten werken.

- Bereken het aantal uren dat de werknemers meer moeten gaan werken om de uitkeringen aan de inactieven te kunnen financieren?

Een andere manier om het probleem van de vergrijzingskosten op te lossen is het aantal actieven ten opzichte van het aantal inactieven te vergroten.

- Bereken hoeveel inactieven actief moeten worden om de financiering van de uitkeringen rond te krijgen?

Een laatste mogelijkheid is het verhogen van de arbeidsproductiviteit. Het lukt de overheid van Kleinland om de arbeidsproductiviteit met 25% te verhogen.

- Bereken opnieuw de hoogte van de uitkering per inactieve na deze verhoging van de arbeidsproductiviteit.

“hoofdstuk 3”

Opdracht 3.1

- Geef in de onderstaande gevallen aan of er sprake is van vraag naar arbeid of aanbod van arbeid.
 - een werkgever biedt een baan aan.
 - een ontslagen docent vraagt op jouw school of er werk voor hem is.

In onderstaand schema zijn vraag en aanbod op de arbeidsmarkt weergegeven in de vorm van vlakken.

- Geef aan welk vlak elk van de volgende begrippen voorstelt: de werkgelegenheid, de vacatures, de werklozen, werknemers + zelfstandigen.
- Kan de werkloosheid toenemen terwijl de werkgelegenheid groeit? Verklaar het antwoord.

Opdracht 3.2

De onderstaande arbeidsmarktgegevens hebben betrekking op een bepaald land (jaargemiddelden \times 1000).

	1995	2005
Aanbod (in personen)	6.992	7.442
Werkgelegenheid (personen)	5.594	7.172
Gemiddeld aantal vacatures	115	188

Toon aan dat de arbeidsmarkt verkrapte gedurende de periode 1995-2005. Gebruik de gegevens uit de tabel.

“hoofdstuk 4”

Opdracht 4.1

John werkt in een fietsenfabriek. In 2000 had John een loon van € 12.000 op jaarbasis. In 2010 was dit gestegen naar € 18.000. Tussen 2000 en 2010 stegen de prijzen gemiddeld met 60%.

- Met hoeveel procent is het loon van John gestegen tussen 2000 en 2010?
- Met hoeveel procent is het reële loon van John veranderd in de periode tussen 2000 en 2010? Is er sprake van een stijging of daling van het reële loon?
- Bereken met hoeveel euro het nominaal loon van John had moeten stijgen om in 2010 dezelfde koopkracht te hebben als in 2000.

Voor 2011 verwacht men een inflatie van 2,25% en een arbeidsproductiviteitsstijging van 2%.

- Bereken de loonruimte.

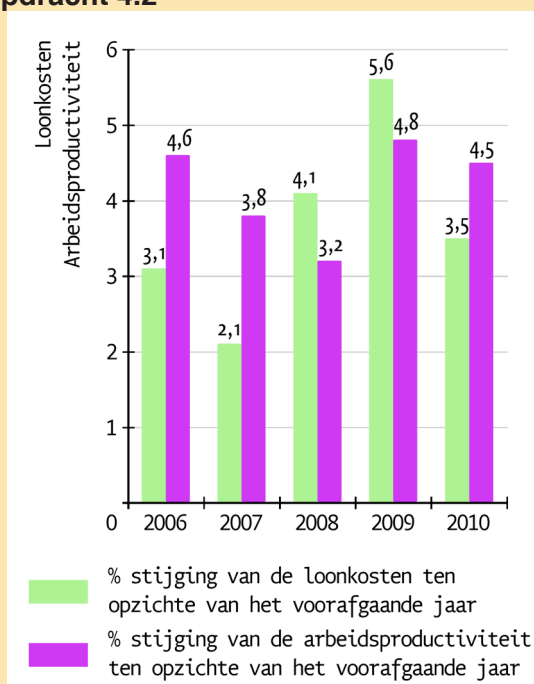
Het assembleren van een fiets kost een werknemer gemiddeld 10 uur. Op jaarbasis werken de werknemers in de fietsfabriek 1.600 uur.

- Bereken de loonkosten per fiets in 2010.

Door krapte op de arbeidsmarkt is de vakbond er in geslaagd een loonsverhoging van 6% af te dwingen.

- Bereken de loonkosten per fiets in 2011.

Opdracht 4.2



- Bereken de loonruimte in 2010.
- In welk jaar (jaren) stegen de loonkosten per eenheid product. Motiveer het antwoord.
- Bereken met hoeveel procent (op twee decimalen nauwkeurig) de loonkosten per uur in 2010 stijgen of dalen. Geef aan of er sprake is van stijging of daling van de loonkosten per uur in 2010.
- Bereken het indexcijfer van de loonkosten per product eind 2008 met 2005 als basis. Doe dit op twee decimalen nauwkeurig.

In 2010 steeg het prijspeil (inflatie) met 1,2%.

Opdracht 4.3 Looneis FNV-bond

In een bedrijf stijgt van de arbeidsproductiviteit op 1,8%. De prijsstijging in het land is 2%. Dat percentage geldt ook voor de inkoop- en verkoopprijzen van het bedrijf. De FNVbond eist bij de caoonderhandelingen 3% meer loon.

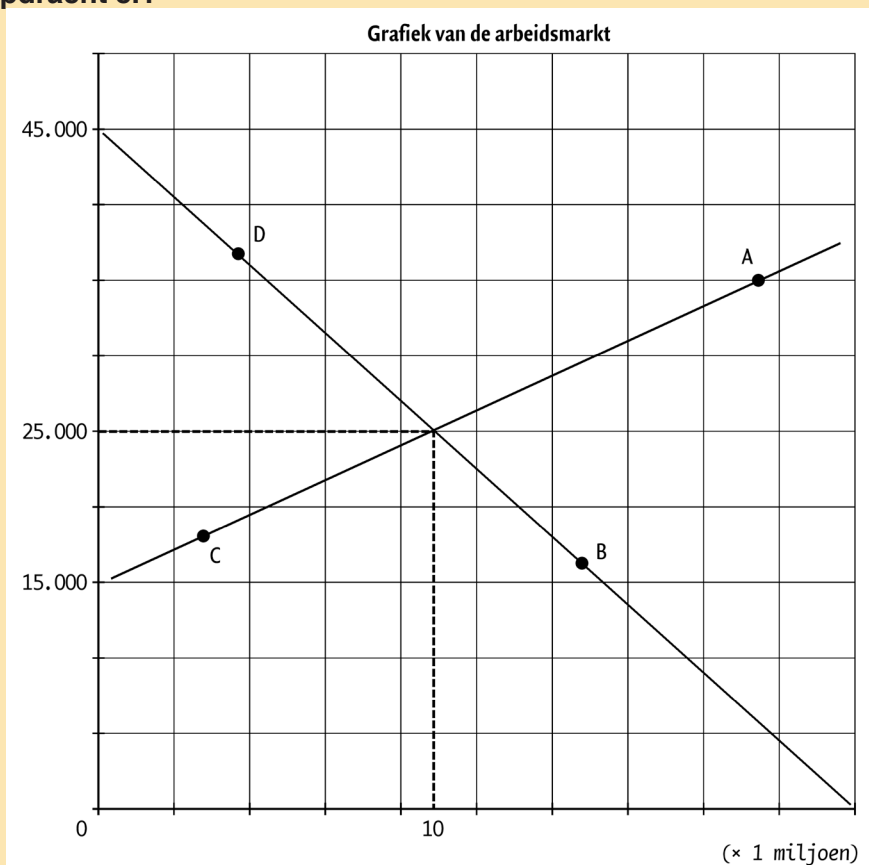
- Leg uit waaruit bestaat het verschil bestaat tussen een vakbond en een vakcentrale.
- Bereken de procentuele verandering van de loonkosten per product in het bedrijf als de looneis van de vakbond wordt doorgevoerd (op twee decimalen).
- Leg uit hoe de categoriale inkomensverdeling van het bedrijf verandert.

Er zijn leden bij de bond die zeggen dat een veel sterkere loonstijging goed is voor de werkgelegenheid. Werkgevers zeggen dat een forse loonstijging juist slecht is voor de werkgelegenheid.

- Leg het standpunt van de leden uit, die beweren dat een sterke loonstijging goed is voor de werkgelegenheid.
- Leg het werkgeversstandpunt uit.

“hoofdstuk 5”

Opdracht 5.1



Geef met de betreffende hoofdletter “A, B, C of D” (zie grafiek) aan op wie dat van toepassing is.

Hoofdletter

- ... - Deze werkgever zal zeer opgetogen zijn; hij boekt een flink werkgeverssurplus.
- ... - Sociale werkplaats
- ... - Deze werknemer is niet bereid om voor minder dan € 25.000 te werken.
- ... - Deze werknemer boekt een surplus van een paar duizend euro.

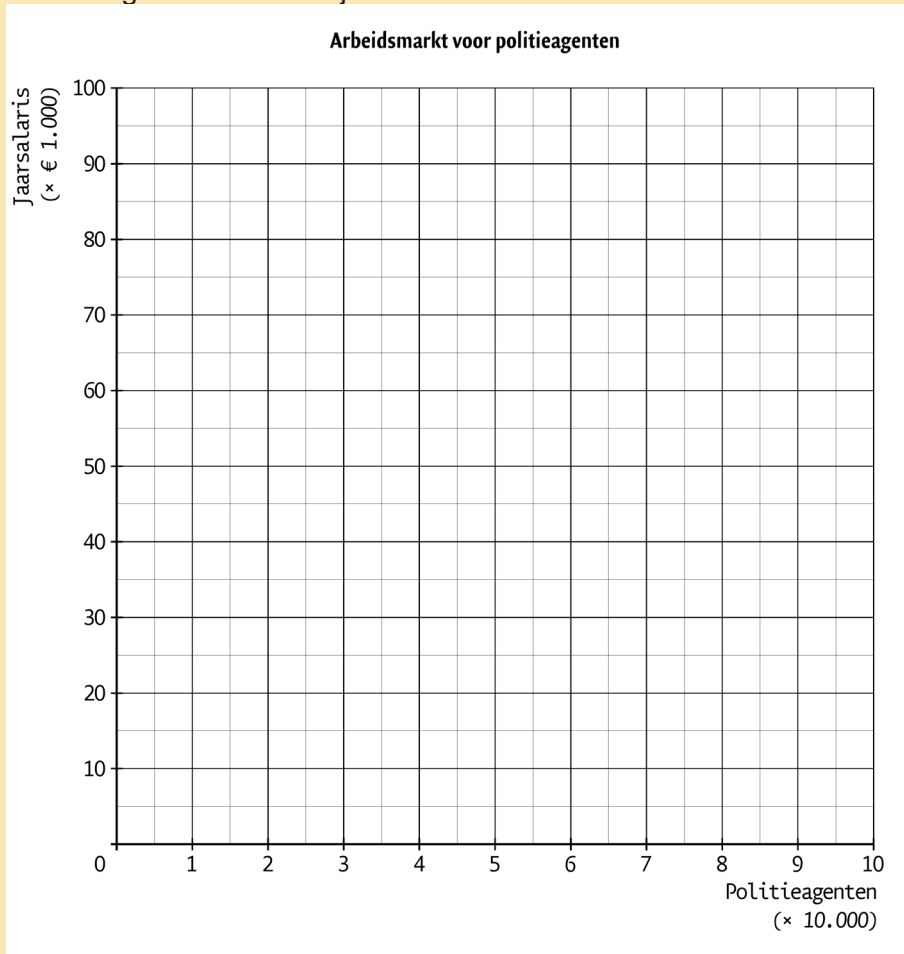
Opdracht 5.2

In Nederland kan de vraag naar en het aanbod van politieagenten als volgt worden weergegeven:

$$Q_v = 6 - Q_v = \text{vraag naar politieagenten} \times 10.000.$$

$$Q_a = 0,2L - 2 \quad Q_a = \text{aanbod van politieagenten} \times 10.000.$$

$$L = \text{gemiddeld bruto jaarsalaris} \times \text{€ } 1.000.$$



- Bereken de hoogte van het evenwichtssalaris.
- Hoe groot is het aanbod van politieagenten bij dat evenwichtssalaris?
- Teken de vraaglijn en aanbodlijn in de grafiek.
- Geef een verklaring voor het verticale verloop van de vraagfunctie.
- Beneden welk jaarsalaris is niemand bereid zich op de arbeidsmarkt voor politieagenten aan te bieden?

Door toegenomen geweld op straat neemt de roep naar blauw op straat toe. De regering besluit het aantal politieagenten drastisch uit te breiden. De nieuwe vraagfunctie wordt:

$$Q_v = 8.$$

- Teken de nieuwe vraaglijn in de grafiek.
- Bij welk jaarsalaris wordt nu evenwicht bereikt tussen vraag en aanbod van politieagenten? De regering besluit de salarissen van haar ambtenaren met 10% te verhogen.
- Met hoeveel personen overtreft het aanbod de vraag naar politiemensen door de hierboven genoemde maatregel?

“hoofdstuk 6”

Opdracht 6.1

De vraag naar arbeid en het aanbod van arbeid is weergegeven in onderstaande vergelijkingen:

$$Q_a = 0,6L - 3.000 \quad Q_a = \text{aangeboden hoeveelheid arbeid} \times 1.000 \text{ personen}$$

$$Q_v = -0,4L + 10.000 \quad Q_v = \text{gevraagde hoeveelheid arbeid} \times 1.000 \text{ personen}$$

$$L = \text{loon in euro's}$$

$Q_a = Q_v$ De evenwichtsvergelijking: bij $Q_a = Q_v$ vinden we het evenwichtsloon
Bereken het evenwichtsloon met behulp vraag- en aanbodfunctie.

Hoeveel arbeid wordt er bij dat loon gevraagd en aangeboden?

Teken de vraag- en aanbodfunctie in de onderstaande grafiek.

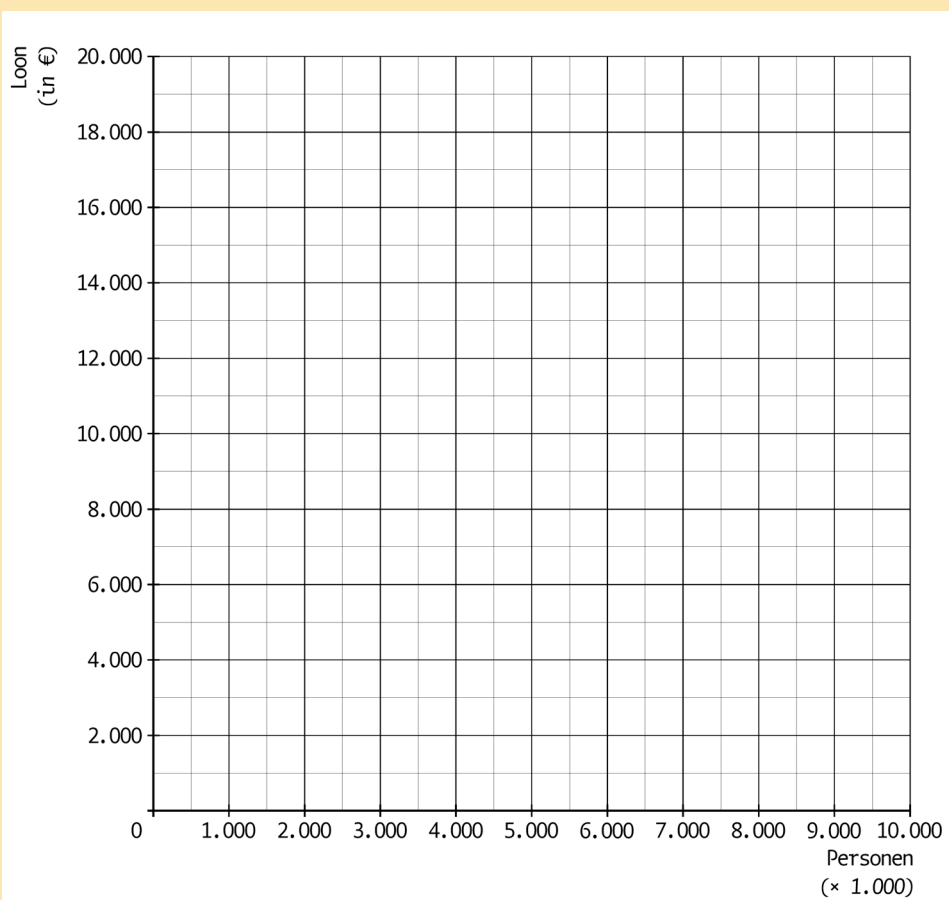
Bereken het aanbod van arbeid bij een loon van € 15.000.

Geef een verklaring voor de toename van arbeidsaanbod als het loon stijgt.

Ook in de praktijk zie je dat het aanbod toeneemt wanneer het loon stijgt. Sommigen zullen echter ook minder arbeid aanbieden bij een loonstijging.

Geef hier voor een verklaring.

Bereken de loonelasticiteit van het aanbod bij de bovengenoemde loonstijging van € 13.000 naar € 15.000. (op drie decimalen)



Door een periode van dalende bestedingen daalt de vraag naar arbeid. De nieuwe vraagfunctie wordt nu:

$$Q_v = -0,4L + 8.000.$$

De aanbodfunctie verandert en het loon (zie uitkomst vraag a) verandert niet.

- h. Teken de nieuwe vraagfunctie in de grafiek.
- i. Bereken de hoogte van de werkloosheid als de hoogte van loon onveranderd blijft.
- j. Hoe noemen we de werkloosheid die ontstaat als de lonen zich niet aanpassen?

Antwoorden “Test je zelf”

Uitwerking Opdracht 1.1

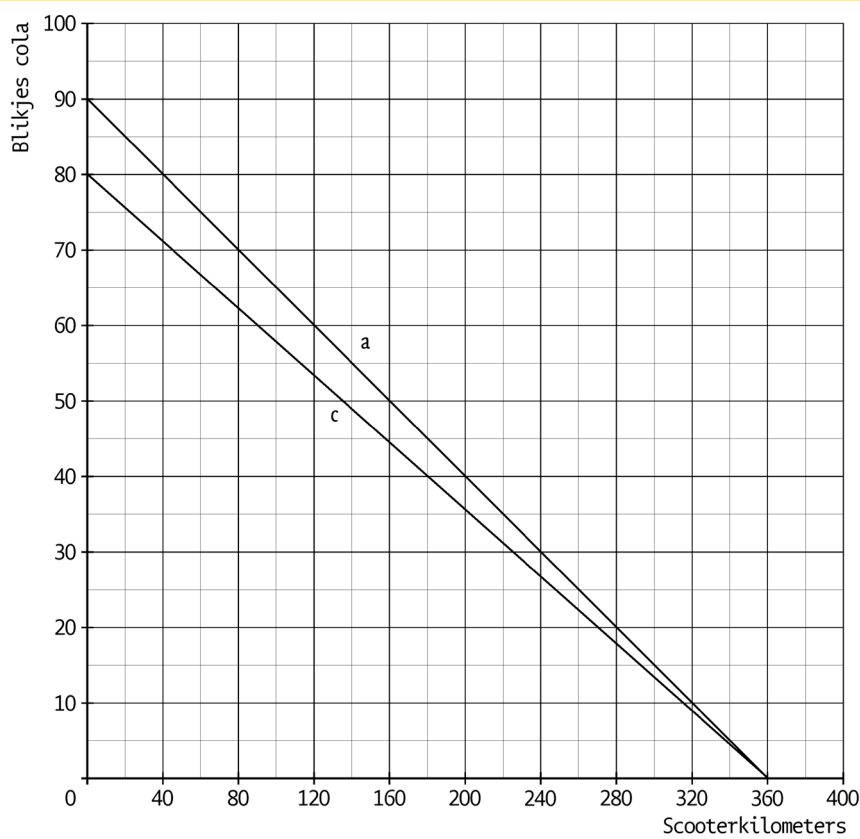
- a. $a = 67,9\%$, $b = 11.007.084$, $c = 70,8\%$, $d = 8.016.014$
- b. Het aandeel van de 15-64 jarigen in de totale bevolking loopt terug (zie tabel). Dit kan zijn doordat:
- het aantal jonger dan 15 toeneemt of
 - het aantal ouder dan 64 toeneemt.
- In dat laatste geval is er sprake van vergrijzing.
- c. Als de participatiegraad sterker stijgt dan dat de beroepsgeschikte bevolking afneemt, zal de beroepsbevolking toch nog stijgen.

$$\text{Participatiegraad} = \frac{\text{Beroepsbevolking} \uparrow}{\text{Beroepsgeschikte bevolking} \downarrow} \times 100\%$$

Uitwerking opdracht 1.2

- a. zie grafiek (a)

Grafiek



- b. $260 \times 0,10 = \text{€ } 26$
 $\text{€ } 36 - \text{€ } 26 = \text{€ } 10$
 $\text{€ } 10 / \text{€ } 0,40 = 25$ blikjes.
- c. Zie grafiek (c).

Uitwerking Opdracht 2.1

- a. $10.000 \times 100.000 = 1$ miljard Klein
- b. $10.000 - 25\% \times 10.000 = 7.500$ Klein
- c. $2.500 \times 100.000 = 250$ miljoen Klein
- d. $250.000.000/50.000 = 5.000$ Klein
- e. aantal inactieven = $50.000 \times 1,25 = 62.500 \rightarrow 250.000.000/62.500 = 4.000$ Klein
- f. $62.500 \times 5.000 = 312.500.000 = 25\%$ dus $100\% = 312.500.000 \times 4 = 1,25$ miljard Klein.
Dat is dus 25% meer productie en dus 25% meer werken: of 10 uur meer.
- g. $10.000 \times (100.000 + X) \times 0,25 = (62.500 - X) \times 5.000 \rightarrow X = 8.333$.
8.333 actieven moeten erbij komen en dat is gelijk aan de afname van het aantal inactieven.
- h. 5.000 Klein.

Uitwerking opdracht 3.1

- a. I. vraag naar arbeid
II. aanbod van arbeid
- b. Schema 1.2

werklozen	werknemers en zelfstandigen	
	werkgelegenheid	vacatures

- c. Ja, als het aanbod van arbeid sterker groeit dan de werkgelegenheid, zal de werkloosheid verder toenemen.

Uitwerking opdracht 3.2

De werkgelegenheid steeg sterker dan het aanbod van arbeid.
Bovendien is het aantal vacatures met meer dan 50% toegenomen.

Uitwerking opdracht 4.1

- a. $(18.000 - 12.000)/12.000 \times 100\% = 50\%$.
- b. $(150/160) \times 100 = 93,75$.
 $100 - 93,75 =$ daling van 6,25%.
- c. $12.000 \times 1,6 = 19.200$.
 $19.200 - 12.000 = \text{€ } 7.200$.
- d. $2,25\% + 2\% = 4,25\%$.
- e. Loonkosten per uur: $18.000/1.600 = \text{€ } 11,25$.
Loonkosten per fiets: $\text{€ } 11,25 \times 10 = \text{€ } 112,50$.
- f. $(\text{€ } 11,25 \times 1,06)/1,02 = \text{€ } 11,69$.
 $\text{€ } 11,69 \times 10 = \text{€ } 119,7$.

Uitwerking opdracht 4.2

- a. $1,2\% + 4,5\% = 5,7\%$
b. In 2008 en 2009: de loonkosten per werknemer stijgen dan sterker dan de arbeidsproductiviteit.
c.

$$\text{indexcijfer loonkosten per product} = \frac{\text{indexcijfer loonkosten per werknemer}}{\text{indexcijfer arbeidsproductiviteit}} \times 100$$

$$(103,5/104,5) \times 100 = 99,04.$$

$$100 - 99,04 = \text{een daling van } 0,96\%.$$

- d. Indexcijfer loonkosten per werknemer: $103,1 \times 1,021 \times 1,041 = 109,58$.
Indexcijfer arbeidsproductiviteit: $104,6 \times 1,038 \times 1,032 = 112,05$.
Indexcijfer loonkosten per product = $(109,58/112,05) \times 1000 = 97,40$.

Uitwerking opdracht 4.3

- a. Een vakbond is een landelijke organisatie van werknemers werkzaam in dezelfde bedrijfstak. Een vakcentrale is een overkoepelend orgaan van vakbonden.

b. $(103/101,8) \times 100 = 101,18 \rightarrow + 1,18\%$

- c. De reële loonstijging is kleiner dan de arbeidsproductiviteitsstijging, dus daalt het aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde per product.

De som van arbeidsproductiviteitsstijging en prijsstijging is hoger dan de loonstijging, dus daalt het aandeel van de lonen in de toegevoegde waarde (winsttaandeel of overig inkomenstaandeel stijgt).

- d. Lonen stijgen, consumptie stijgt, vraag stijgt, productie stijgt, meer werk.

e. Bijvoorbeeld: De werkloosheid ontstaat door het inzakken van de export. De export loopt terug omdat bedrijven zich uit de markt hebben geprezen, ze zijn te duur als gevolg van te hoge loonkosten. De oorzaak ligt dus in de aanbodkant van de economie en is daarom structureel.

OF: bedrijven zullen door de hoge loonkosten niet of minder in Nederland investeren/ zich hier vestigen omdat het elders aantrekkelijker wordt; dit gaat ten koste van de werkgelegenheid.

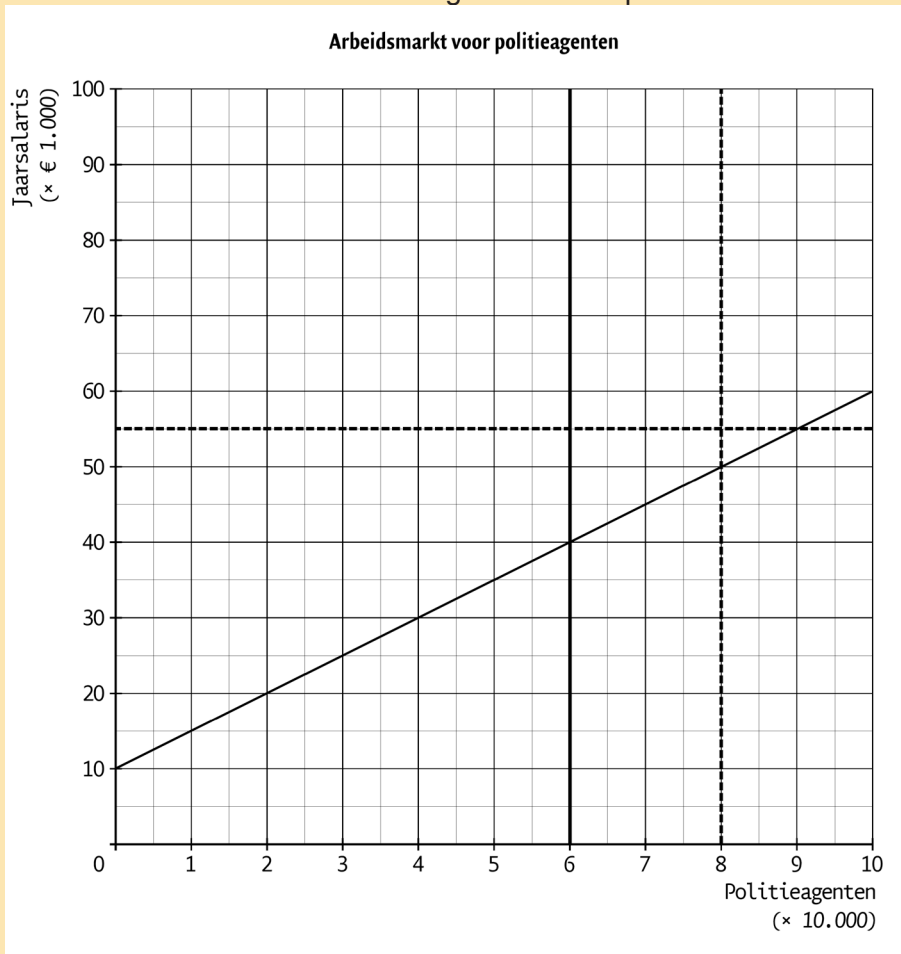
Uitwerking opdracht 5.1

Hoofdletter

- D - Deze werkgever zal zeer opgetogen zijn; hij boekt een flink werkgeverssurplus.
B - Sociale werkplaats
A - Deze werknemer is niet bereid om voor minder dan € 25.000 te werken.
C - Deze werknemer boekt een surplus van een paar duizend euro per jaar.

Uitwerking opdracht 5.2

- a. $Q_v = Q_a \rightarrow 6 = 0,2L - 2 \rightarrow L = 8/0,2 = 40 \rightarrow \text{€ } 40.000.$
- b. $Q_v = 6 \rightarrow 6 \times 10.000 = 60.000.$
- c. Zie grafiek.
- d. De vraag naar politiemensen is niet afhankelijk van het salaris van de politiemans of vrouw. Het is beslissing van de regering (overheid).
- e. Beneden de € 10.000.
- f. Zie grafiek.
- g. Bij een salaris van € 50.000 ($8 = 0,2L - 2 \rightarrow L = 10/0,2$)
- h. Het jaarsalaris wordt dan € 50.000 $\times 1,1 = \text{€ } 55.000.$
 $Q_a = 0,2 \times 55 - 2 = 9 \rightarrow 9 \times 10.000 = 90.000$
 $Q_v = 80.000$
Het aanbod overtreft de vraag met 10.000 personen.



Uitwerking opdracht 6.1

- a. $Q_a = Q_v \rightarrow 0,6L - 3.000 = -0,4L + 10.000 \rightarrow L = \text{€ } 13.000$.
- b. $0,6 \times 13.000 - 3.000 = 4.800$ dus 4,8 miljoen.
- c. Zie grafiek.
- d. Bij $L = \text{€ } 15.000$ is het aanbod $0,6 \times 15.000 - 3.000 = 6.000$ dus 6 miljoen.
- e. Werk wordt beter beloond dus aantrekkelijker (de opofferingskosten van vrije tijd worden hoger).
- f. Met een hoger inkomen hoef je minder te werken om rond te komen.
- g. $\{(6.000 - 4.800)/4.800\} / \{(15.000 - 13.000)/13.000\} = 1,625$.
- h. Zie grafiek.
- i. $Q_v = -0,4L + 8.000 \rightarrow -0,4 \times 13.000 + 8.000 \rightarrow Q_v = 2.800 \times 1.000 = 2.800.000$.
 $Q_a = 0,6L - 3.000 \rightarrow 0,6 \times 13.000 - 3.000 \rightarrow Q_a = 4.800 \times 1.000 = 4.800.000$.
Werkloosheid is dan $4.800.000 - 2.800.000 = 2.000.000$ personen.
- j. Conjuncturele werkloosheid.

